

студенти доходять до висновків через питання і дискусії. Дякую застосуванню різних методів дидактичних і чітко визначеним цілям занять студенти краще розуміють очікування і можуть ефективніше керувати своєю навчанням. Одночасно цей метод несе з собою численні виклики і обмеження, яким мають подолати як вчителі, так і учні, особливо з огляду на звикання до традиційного способу навчання. Однак, в умовах динамічних змін сучасного світу можливе поступове впровадження інноваційних і більш залучаючих методів дидактичних - до яких належить Flipped Classroom.

Бібліографія

1. Bergmann J., Sams A., *Flipped Learning: Gateway to Student Engagement*. Eugene, OR & Washington, DC: International Society for Technology in Education, 2014
2. Bishop, J. L., Verleger, M. A., *The Flipped Classroom: A Survey of the Research*, American Society for Engineering Education, 2013
3. *Innovating Vocational Education: Flipped Classroom in Practice*. European Commission
4. Lage, M. J., Platt, G. J., & Treglia, M., *Inverting the Classroom: A Gateway to Creating an Inclusive Learning Environment*, „The Journal of Economic Education” 2000
5. Topol P., *Metody i narzędzia kształcenia zdalnego w polskich uczelniach w czasie pandemii COVID-19 – część 2, Rekomendacje*, „Studia Edukacyjne” 2020 nr 59
6. Tuszyńska, K., *Ucząc retoryki z wykorzystaniem strategii dydaktycznej Flipped Classroom. Kilka przykładów z doświadczeń własnych*, „Scripta Neophilologica Posnaniensia” 2025
7. Urbaś M., *Cyfrowa taksonomia Blooma [W:] Cenne inspiracje metodyczne. Tom III* red. E.Furche, Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku, Gdańsk 2020

Христина Маротчак,
студентка педагогічного факультету

Тетяна Качак,
докторка філологічних наук, професорка,
Карпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті висвітлено теоретичні засади й практичні можливості використання CLIL-підходу у формуванні іншомовного мислення молодших школярів, обґрунтовано його ефективність у розвитку пізнавальної діяльності та комунікативних умінь учнів. Охарактеризовано інтеграцію змісту навчання, міжпредметні зв'язки, роль ігрових, інтерактивних та

інформаційно-комунікаційних технологій у підвищенні мотивації школярів до навчання.

Ключові слова: *іншомовне мислення, CLIL, інтеграція, когнітивна діяльність, предметні концепції, початкова школа.*

Вступ

У сучасній методиці навчання іноземних мов поняття іншомовного мислення розглядається як здатність особистості здійснювати пізнавальні процеси засобами іноземної мови, використовуючи її не лише як об'єкт вивчення, а як інструмент осмислення навколишнього світу. Іншомовне мислення передбачає інтеграцію мовних знань із когнітивною діяльністю, формування вміння сприймати, аналізувати та узагальнювати інформацію через іншу мовну систему.

Актуальність проблеми формування іншомовного мислення молодших школярів зумовлена потребою підготовки учнів, здатних не лише відтворювати мовні структури, а й використовувати іноземну мову як засіб пізнання в умовах сучасного освітнього середовища. Традиційне навчання, зосереджене переважно на засвоєнні лексико-граматичного матеріалу, не забезпечує повною мірою розвитку когнітивного компонента мовленнєвої діяльності. Використання інтеграції змісту навчання, зокрема CLIL-підходу (Content and Language Integrated Learning), сприяє поєднанню мовної та предметної складових, активізує пізнавальну діяльність учнів і створює умови для формування іншомовного мислення як важливої складової ключових компетентностей особистості.

Теоретичні засади комунікативного підходу до навчання іноземних мов розробляли Гізеллу Ланге (Італія) та Крістіан Далтоном-Паффер (Австрія), які обґрунтували структуру комунікативної і соціокультурної компетентності [3]. Концепцію інтегрованого навчання змісту та мови (CLIL) активно розвивали Девід Марш, До Койл та Філіп Худ. У їхніх працях визначено модель «4С» (Content, Communication, Cognition, Culture), яка підкреслює взаємозв'язок між змістовим компонентом, мовленнєвою діяльністю та

розвитком мислення. В Україні методика CLIL ще в процесі розвитку. Про міжпредметні зв'язки навчання англійської мови у контексті початкової школи писали у своїх працях К. Мулик, Н. Бібік, Н. Євтушенко, М. Скаткіна та ін. Попри наявність значної кількості досліджень, проблема формування саме іншомовного мислення в умовах початкової школи через інтеграцію змісту навчання потребує подальшого методичного осмислення та практичного обґрунтування [2].

Мета статті – теоретично обґрунтувати та практично висвітлити можливості CLIL-підходу у формуванні іншомовного мислення молодших школярів через інтеграцію змісту навчання.

Результати дослідження

Іншомовне мислення можна визначити як здатність учня здійснювати пізнавальну діяльність засобами іноземної мови в процесі розв'язання предметних завдань. Воно формується тоді, коли мова виступає не лише засобом комунікації, а інструментом аналізу, порівняння, узагальнення та висновку [4]. Якщо дитина навчається іноземною мовою, то цією мовою вона і починає мислити, адже в її мозку відбувається не тільки процес отримання інформації, але й аналіз. Коли учень лише вивчає іноземну мову, він зазвичай діє так: спочатку думає рідною мовою, потім перекладає і лише після цього – говорить. У такому випадку мова не є інструментом мислення, вона лише засіб відтворення вже готової думки. Наприклад, дитина хоче сказати «Я люблю апельсини» чи «Я учень/учениця», тоді спочатку вона думає як це речення сформулювати українською, потім згадує переклад слів в реченні і лише тоді перекладає на англійську. Це означає, що мислення відбувається не іноземною мовою, а дитина просто підлаштовує порядок речення чи слів під свою рідну мову. Зовсім інша ситуація виникає тоді, коли навчання організоване так, що дитина змушена діяти, думати, аналізувати саме через ту мову, яку прагне вивчити. Наприклад, якщо учень розв'язує просту математичну задачу англійською; визначає, яка тварина де живе; описує дослід або явище природи;

створює малюнок і пояснює його іноземною мовою; називає дії у відношенні до предмета лише англійською; у цьому випадку він уже не перекладає – він мислить у процесі мовлення.

Поступово формується новий механізм: дитина починає сприймати інформацію → обробляти її → робити висновки одразу іноземною мовою. Саме це і є іншомовне мислення. Щоб його сформувати, потрібно зрозуміти, як люди мислять, навчаються, запам'ятовують і обробляють інформацію; як вони запам'ятовують те, що вивчають, і як вирішують проблеми в побуті. І так, як CLIL-підхід базується на залученні учнівської когнітивної діяльності при вивченні іноземної мови, то він є дієвим інструментом для формування цього мислення в молодших школярів.

Одна з основних ідей підходу CLIL, полягає в активації пасивного словника (лексикону), тобто введенні пасивних слів у ряд активних. Кожне слово, яке використовується, має зберігатися в стані активного, а не пасивного словникового запасу в мові учня. Активні слова часто використовуються в мовленні соціуму, мовців та слухачів, і так як це активні слова, вони є зрозумілими та використаними кожним. Наприклад, чим більше ми залучаємо в своє середовище іноземні варіанти слів, які ми вживаємо в повсякденному житті, коли пишемо та використовуємо їх при комунікації, тим більше зростають та покращуються наші знання цієї мови, і тим більше ми розвиваємо нашу здатність її вивчати. Тому так, обклеювати весь дім наліпками з іноземними словами для позначки кожного предмета, а після проговорювати вголос кожного разу коли на них натрапляєш, – це зовсім не божевільна ідея, а пряме сприймання мови і мислення відразу на тій мові яку хочеш вивчити (target language) [5].

На уроках можна по-різному реалізовувати підхід «Content and Language Integrated Learning». Ця технологія – різновид інтеграції. Однією з головних умов, яка допомагає учням відповідати на важливі питання, полягає у великій

кількості візуальних матеріалів, адже набір чітко визначених зображень з реальних життєвих ситуації надає ефективну підтримку.

До прикладу на уроці «ЯДС» чи «Мистецтва», коли темою уроку є «Мода, тканини чи одяг», предметом буде наука, (уявимо дітей маленькими науковцями) і учні вивчатимуть властивості матеріалів, м'яких чи твердих, а також для спекотної чи холодної погоди. Перше завдання передбачає критичне мислення під час класифікації одного набору властивостей, а проєкт спонукає до обмірковування двох наборів протилежних властивостей: м'якого чи твердого, гарячого чи холодного. Учні знову ж таки критично мислять, оскільки їм потрібно зрозуміти зв'язки між цими ідеями. Вони й творчо мислять, генеруючи ідеї щодо різного одягу, який можна намалювати. Наприклад, опис «*м'який та для спекотної погоди*» може означати капелюх від сонця. «*Твердий, для спекотної погоди*» – сонцезахисні окуляри. «*М'який та для холодної погоди*» може бути вовняним капелюхом. «*Твердий та для холодної погоди*» – лижні черевики. Учням не потрібно знати словниковий запас для предметів, які вони малюють, особливо тих, які виходять за межі опрацьованої лексики, але вчителі називають слово англійською. Базові назви (наприклад, «капелюх», «взуття») можуть бути запропоновані вчителем, а інші – вводяться за потреби в процесі роботи.

Так само при вивченні теми «Матеріали» на уроках «ЯДС», англійської мови при вивченні дієслів чи на уроці з «Технологій» при роботі з папером можна активізувати іншомовне мислення учнів. Для цього достатньо дістати листок паперу, демонстративно показати його дітям та простежити, щоб всі теж це зробили і надалі повторювали дії за вчителем. Після цього вчитель починає виконувати різноманітні дії з цим аркушем (рвати його, розрізати, зминати, підіймати, опускати, підкидати) і паралельно при виконанні кожної маніпуляції проговорювати іноземною мовою, яку саме дію виконує. А діти мають повторювати за ним те, що вони зробили з листком в той чи інший момент. Отже, вчитель підняв листок і відразу проговорив вголос *lift up* (учні

скопіювали за вчителем як і мовленнєву, так і практичну діяльність, і так кожного разу після озвучення вчителем маніпуляції), опустил і знову виразно, голосно і чітко проговорив *put down*, зімнув аркуш і проговорив *crumble up* і т.д. Тобто в цьому випадку учні і теоретично мислять англійською мовою, сприймають нове слово, «зберігають» в пасивний словник та відразу закріплюють його, практично відтворюючи його значення за допомогою сенсорних і чуттєвих органів пізнання.

На уроках математики ефективним є виконання простих задач іноземною мовою. Наприклад, учням пропонується завдання: *I have 2 apples. I get 3 more apples. How many apples do I have?* Пам'ятаємо про візуальний складник і ілюструємо дітям, всі ті дії, що виконуються в задачі. Учні сприймають умову, виконують обчислення та формулюють відповідь англійською мовою. Спочатку діти можуть відповідати просто «*5 apples чи 5*», але головне, що вони швидко і правильно сформулювали відповідь саме іноземною мовою, а не переклали це спочатку в думках українською. З часом вони зможуть повністю граматично коректно озвучувати варіант: *I have five apples*. Головне, що дитина не перекладає інформацію, а одразу осмислює її іноземною мовою, що сприяє розвитку когнітивних умінь.

На уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» доцільно використовувати завдання на встановлення зв'язків між об'єктами. Наприклад, учні поєднують тварин із середовищем їх існування (*forest, river, desert*) та пояснюють свій вибір: *A camel lives in the desert. A bear lives in the forest*. Така діяльність передбачає аналіз, порівняння та узагальнення, що здійснюються засобами іноземної мови. Значний потенціал для формування іншомовного мислення мають елементи дослідницької діяльності. Під час проведення простих дослідів учні описують результати спостережень іноземною мовою, наприклад: *The stone sinks. The leaf floats. або Water is cold*. У цьому випадку мова виступає інструментом фіксації та осмислення результатів дослідження, що сприяє розвитку причинно-наслідкового мислення.

На уроках мистецтва або в межах інтегрованих занять доцільно використовувати творчі завдання з елементами мовленнєвої діяльності. Наприклад, учні створюють малюнок на тему «*My dream house*» та презентують його: *This is my house. It is big. There is a garden.* Такий вид діяльності поєднує творче самовираження з формуванням умінь будувати зв'язні висловлювання іноземною мовою (target language).

Ефективним є також використання методів, що передбачають виконання дій за інструкцією вчителя іноземною мовою (*Total Physical Response*). Учні виконують команди: *Open your book. Take a pen. Draw a circle.* без перекладу, сприймаючи мову безпосередньо через дію. Це сприяє формуванню стійких асоціативних зв'язків між мовною одиницею та дією, що значно пришвидшує процес засвоєння. Саме цей метод і є наведений у вищезгаданій ситуації, коли вчитель виконує різні дії з листком, а учні повторюють їх і словесно озвучують.

Уроки музичного мистецтва мають значний потенціал для реалізації CLIL-підходу, оскільки поєднують емоційне сприйняття з мовленнєвою діяльністю. Використання пісень і римівок англійською мовою сприяє засвоєнню лексики та розвитку сприйняття мови на слух, а також допомагає учням краще відчувати інтонацію й ритм мови, що відображає культурний аспект навчання. Зміст пісень водночас активізує мислення учнів, оскільки вони осмислюють почуте. Наприклад, під час виконання пісні «*Head, shoulders, knees and toes*» учні одночасно співають і показують частини тіла, що сприяє кращому розумінню та запам'ятовуванню лексики.

Інтеграція іноземної мови на уроках літературного читання забезпечує розвиток мовленнєвих і творчих умінь. Робота з текстами, декламація та інсценізація сприяють формуванню навичок виразного мовлення і глибшому розумінню змісту твору. У процесі аналізу та інтерпретації тексту учні розвивають мислення, а знайомство з казками інших країн й традиціями розширює їхній культурне світобачення. Наприклад, під час інсценізації казки

«The Three Little Pigs» учні розподіляють ролі, відтворюють діалоги та передають емоції персонажів.

На уроках фізичної культури інтеграція мови відбувається через виконання рухових дій за інструкціями англійською мовою. Засвоєння лексики через дію поєднується з практичним змістом діяльності, що сприяє кращому розумінню та запам'ятовуванню. Виконуючи команди, учні швидко орієнтуються та приймають рішення, а також опановують культуру взаємодії та командної роботи. Наприклад, учитель дає інструкції: «*Jump!*», «*Run!*», «*Clap your hands!*», «*Turn around!*», а учні виконують відповідні дії відразу сприймаючи сенс слів, без перекладу.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій теж є ефективним ресурсом і сучасним середовищем для реалізації «Content and Language Integrated Learning» підходу. Робота з відео, мультфільмами та інтерактивними засобами забезпечує засвоєння змісту через автентичний матеріал, активізує мовленнєву діяльність учнів та сприяє розвитку аналітичного мислення. Водночас цифровий контент відкриває доступ до іншомовного культурного простору, що робить навчання більш наближеним до реального життя. Наприклад, перегляд короткого мультфільму англійською мовою з подальшим виконанням завдання (*choose the correct answer, match the pictures*) допомагає учням зрозуміти зміст і використати нову лексику. Як зазначають фахівці, обов'язковим результатом професійної підготовки педагога спеціальності «Початкова освіта» є сформована інтегральна («здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі початкової освіти з розумінням відповідальності за свої дії»), загальні та спеціальні (фахові) компетентності, а отже успішне впровадження CLIL-підходу, що передбачає інтеграцію навчання мови та змісту різних освітніх галузей, можливе лише за умови високого рівня компетентності вчителя. Саме педагог, володіючи інтегральними, загальними та фаховими компетентностями, здатний організувати навчальний процес так, щоб учні формували іншомовне

мислення, застосовували мову як засіб пізнання світу та активно залучалися до навчальної діяльності [1].

Таким чином, інтеграція іноземної мови з різними освітніми галузями – мовно-літературною, математичною, природничою, технологічною, мистецькою, фізкультурною, соціальною і здоров'язбережувальною та інформаційними технологіями (інформатичною освітньою галуззю) – створює цілісне навчальне середовище, у якому мова функціонує як засіб пізнання, діяльності та творчого самовираження. Саме така організація навчання забезпечує ефективне формування іншомовного мислення в умовах реалізації CLIL-підходу.

Висновки

Підсумовуючи сказане, зазначимо, що формування іншомовного мислення молодших школярів є важливим завданням сучасної освіти, спрямованим на розвиток пізнавальної активності, комунікативних навичок та творчого мислення учнів. Використання CLIL-підходу через інтеграцію змісту навчання дозволяє поєднувати вивчення мови з різними освітніми галузями. Іншомовне мислення передбачає не лише володіння мовними одиницями, а й уміння використовувати їх для розуміння, аналізу та інтерпретації інформації без перекладу на рідну мову. Отже, суть CLIL-підходу полягає в тому, що мова перестає бути окремим предметом і стає засобом пізнання світу, що забезпечує перехід від етапу «вивчаю слова» до рівня «мислю через мову». Завдяки цьому підходу формується цілісна особистість учня, здатна до ефективної комунікації, критичного мислення та активної участі в освітньому процесі.

Список використаних джерел

1. Качак Т. Б. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх учителів у процесі літературної освіти. *Електронний збірник наукових праць ЗОШПО*. 2022. № 5 (52). URL: https://www.zoippo.zp.ua/pages/publications/el_gurnal/pages/vip52.html#top%202
2. Павленко О. Сутність загальноприйнятих методів навчання іноземними мовами. *Педагогічні науки*. 2021. № 78. С. 131-139. URL: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2021.78.249852>

3. Прокопчук Н. Р. Методи та прийоми впровадження CLIL-технології на уроках англійської мови у початковій школі. *Вісник Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені Академіка Степана Дем'янчука*. 2025. № 1. С. 127-132.

URL: <https://doi.org/10.32782/3041-2021/2025-1-19>

4. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF>

5. Yuldasheva Kibriyo Oribjonovna. Clil Method in English and Its Relation to other Subjects. *Education and research in the era of digital transformation*.

URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/Yuldasheva+Kibriyo+Oribjonovna.pdf>

Людмила Мочернак,

магістрантка педагогічного факультету

Тетяна Качак,

докторка філологічних наук, професорка,

Карпатський національний університет

імені Василя Стефаника, Україна

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ НАВИЧОК КРИТИЧНОГО ЧИТАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті проаналізовано трансформацію підходів до навчання читання в початковій школі – від механічної техніки до глибокого критичного аналізу текстів. Висвітлено роль інтерактивних стратегій (INSERT, RAFT, «Риб'ячий кістяк», «Шість капелюхів мислення») у формуванні читацької компетентності молодших школярів. Особливу увагу приділено впровадженню формувального оцінювання як інструменту підтримки індивідуального прогресу учня та розвитку його рефлексивних навичок. Обґрунтовано зміну ролі вчителя в освітньому процесі НУШ: від транслятора інформації до модератора й фасилітатора, який стимулює самостійну дослідницьку активність дітей. Матеріал підкреслює необхідність адаптації читацьких навичок до викликів сучасного медіасередовища.

Ключові слова: критичне читання, читацька компетентність, початкова освіта, НУШ, інтерактивні стратегії, формувальне оцінювання.

Вступ

Сучасний інформаційний простір нагадує розбурханий океан, у якому дитина опиняється з перших років життя. Навколо вирують потоки новин, розважального контенту та рекламних повідомлень. Здатність просто складати літери у слова більше не рятує. Це лише базова технічна навичка, яка без